

З історії благодійності на Новгород-Сіверщині

Історія благодійності та меценатства становить цікаву сторінку нашої минувшини. Як відомо, церква і, зокрема, монастирі були центрами соціальної допомоги знедоленим і незаможним верствам населення. Французький історик XVIII ст. Ж.-Б. Шерер засвідчив, що “у Малоросії при кожній церкві, без винятку, є лікарня або лазарет, де люди, справді бідні й нездатні себе забезпечити, доглянуті коштом церкви, залежно від її прибутків. Найперше, чого вчать молодь, це поваги й шани до людей похилого віку”.

До останньої чверті XVIII ст. взаємовідносини влади і суспільства із соціальними групами, які потребували допомоги, регулювалися майже переважно традиціями церковного милосердя. Піклування про найбідніші прошарки населення в Україні мало церковно-громадський характер та цілком залежало від ініціативи окремих осіб. З кінця XVIII ст. благодійність в Україні поступово еволюціонує від церковно-громадської до державно-громадської. Під керівництвом держави, яка визнала власну соціальну відповідальність, організуються форми утримування окремих соціально незахищених груп людей.

Прикладом може слугувати Максаківський монастир, який входив до складу Новгород-Сіверської єпархії, створеної наприкінці XVIII ст. на терені Північного Лівобережжя у зв'язку з адміністративно-територіальними перетвореннями, які ознаменували остаточну ліквідацію Української козацької держави. У маєтностях монастиря мешкали понад 1000 душ чоловічої статті, які обробляли землю, працювали на 6 млинах, 3 гуральнях, ловили рибу у 17 озерах. У 1786 р. монастир був закритий [2, т. 4, 77]. Наступного 1787 р. у його приміщеннях уперше в Україні був організований заклад для лікування психічно хворих на 24 місця. Фінансування його здійснювалося державою, церквою і приватними особами.

З іншого боку, церква завжди була об'єктом благодійної діяльності різних верств населення.

Серед благодійників і меценатів регіону заслуговує на увагу перший губернатор Новгород-Сіверського намісництва Ілля Журман. Службу він розпочав 1739 р. військовим канцеляристом у Генеральній військовій канцелярії. У 1745 р. став бунчуковим товаришем, а 1756 р. обійняв посаду генерального судді й перебував на ній до 1782 р. [3, 61]. 29 січня 1782 р. за указом Катерини II Журман очолив Новгород-Сіверське намісницьке правління. Він був досить заможною людиною і володів селами Чауси, Гарцеве, Стара Задубенья, Михальчина Слобода. Тільки в останньому йому належали 130 дворів. І. Журман зробив значні пожертви на будівництво теплої церкви на території Новгород-Сіверського Спасо-Преображенського монастиря. У 1785 р. він раптово помер і був тимчасово похований у підземеллі надбрамної дзвіниці монастиря, оскільки церква, в якій він заповідав себе поховати, була ще не добудована [4]. Мурований храм в ім'я святого пророка Іллі – небесного покровителя І. Журмана був прибудований до настоятельського корпусу в 1786 р. Іконостас також був споруджений і позолочений коштом І. Журмана [1, № 2, 104–105]. 24 січня 1787 р. у присутності імператриці Катерини II, яка на тоді перебувала у Новгороді-Сіверському, був освячений храм св. Іллі. Тіло І.В. Журмана винесли з підземелля і поховали в олтарі [4]. У цій церкві була згодом похована й дружина намісника – Агафія, яка також всіляко сприяла будівництву і пожертвувала на його завершення майже 1500 руб. [1, № 1, 45]. На жаль, Іллінська церква була зруйнована під час Другої світової війни.

Слід зауважити, що на будівництво храмів кошти жертвували як церковно-релігійні

діячі, так і світські особи. “Иждивением” поміщика Й.С. Судієнка у с. Очкине Новгород-Сіверського повіту у 1796 р. побудований кам'яний храм Успіння Богородиці. На дзвіниці встановлені 11 дзвонів, причому на найбільшому з них вагою 300 пудів був викарбуваний напис: “Сделан коштом тайного советника Иосифа Степановича Судиенко” [2, т. 6, 82]. В с. Радогость Стародубського повіту в 1819 р. освятили храм Успіння Пресвятої Богородиці. У спеціальній книзі, заведеної у 1802 р. для збирання коштів на його будівництво, занотовано: “от его императорского величества Александра Павловича пожаловано 2000 р. денег на построение храма. Помещик Иван Иванович Песоцкий пожертвовал в разное время до 5000 руб.” [2, т. 7, 37]. Колезький асесор Г. Мішин у 1815 р. пожертвував 10000 руб. асигнаціями і стільки ж векселями на будівництво церкви у Мглині [2, т. 7, 112].

Також були споруджені:

– у Суразькому повіті: Миколаївська церква у с. Дроків на кошти Г. Іскрицького [2, т. 5, 291]; храм з головним престолом на честь св. Василя в с. Душатин бунчуковим товаришем В.І. Гудовичем [2, т. 5, 292];

– у Сосницькому повіті: мурований храм на честь Андрія Критського у с. Стольне графом О. Безбородьком на місці поховання його батьків у 1782 р. [2, т. 6, 160]; храм св. Миколая в с. Синявка коштом військового товариша Н.П. Юницького у 1747 р. [2, т. 6, 171];

– у Стародубському повіті: Миколаївський собор у Стародубі в 1823 р. завдяки місцевим благодійникам, які зібрали 25 тисяч руб., причому 15 тисяч надійшли від поміщика М. Ширая [2, т. 7, 6]; храм у с. Городище “коштом и старанием полковницы Софии Григорьевны Ханенковой освящен преосвященным Илларионом Новгород-Северским и Глуховским 1797 г. марта 20 дня” [2, т. 7, 54–55]; церква Пресвятої Богородиці в с. Медведево “иждивением” П. Бороздни (освячена в 1798 р.) [2, т. 7, 88];

– у Мглинському повіті: мурована церква у с. Романівка в 1811 р. коштом поміщика С.А. Шашкевича;

– у Глухівському повіті: мурована церква в с. Сварково Я.А. Марковичем [2, т. 7, 297]; храм св. Архангела Михайла в с. Ярославець В.В. Кочубеєм [2, т. 7, 311]; церква в с. Орлівка М.І. Неплюєвим (освячена 1779 р.) [2, т. 7, 347].

Церковно-релігійні діячі також не стояли осторонь добродійності. Так, у Мені на місці згорілої у 1793 р. дерев'яної церкви у 1800 р. був побудований новий храм коштом в'ятського єпископа Варфоломія Любарського, уродженця Мени [2, т. 6, 121]. У Почепі Мглинського повіту священник М. Лукашевич пожертвував на новий храм св. Миколая 500 руб. У с. Черториги Глухівського повіту коштом священника Єфимія Лучницького у 1801 р. побудований кам'яний храм на честь Різдва Христового [2, т. 7, 334].

Офірували також церковне начиння та богослужбові книги. Так, у 1746 р. козак І.Ф. Іюлка передав до храму св. Михайла с. Орлівка Новгород-Сіверського повіту Євангеліє. Ф. Доровський пожертвував серединно-будській церкві ікону Богородиці [2, т. 6, 71], а Г. Федорович церкві с. Зноба того ж Новгород-Сіверського повіту – книгу “Апостол”. Для Преображенського храму с. Величківка Сосницького повіту в 1805 р. “коштом казака Ивана Степановича Товстого и жены его за спасение свое” виготовлений великий дерев'яний хрест [2, т. 6, 126]. У Покровській церкві Батурина зберігалась ікона Божої Матері у коштовному позолоченому окладі, виготовленому “старанием и коштом Дмитрия Климентиевича Стожка 1791 г. марта 30 дня” [2, т. 6, 351].

¹ Гумилевский Ф. Описание Новгород-Северского первоклассного мужского монастыря // Черниговские епархиальные известия. – 1861. – № 1, 2. – Часть неофициальная.

² Историко-статистическое описание Черниговской епархии. – Кн. 4–7. – Чернигов, 1873–1874.

³ Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. – Т. II. – К., 1910.

⁴ Провозін П. На чолі намісництва // Рад. Полісся (Новгород-Сіверський). – 1995. – 11 листопада.